

lecturarea și receptarea operei de artă, pentru cunoașterea mentalităților au o mare importanță, după opinia autorului, știut fiind ecoul manuscriselor cărților și al romanului popular în picturile murale de la noi.

Pictura panou, oglindă a civilizației transilvănene din secolele XV–XVI (ANDREI KARTESZ-BADRUS)

Autorul tratează formele, tipurile și arta altarelor (ridicate în Transilvania până la Reformă) cu nuanțarea analizelor stilistice și prezentarea influențelor asimilate.

Semnificația unor motive zoomorfe în arta veche românească (VICTOR SIMION)

Pornind de la fixarea în imagine a realității lumii medievale, autorul descoperă că bogatul repertoriu imagistic se bazează pe recompunerea unor aspecte decorative și în special pe observarea frecvenței motivului zoomorf. Astfel, lespezile funerare de la noi (cele ale lui Radu de la Afumași și Stroe Buzescu) sau ușile de la intrarea în biserică Mănăstirii Snagov contribuie la înțelegerea unor sensuri cu totul specifice ale artei noastre vechi.

Portretele stolnicului Constantin Cantacuzino (RADU ȘTEFAN CIOBANU)

O galerie de portrete înfățișând figura învățatului român care a fost Constantin Cantacuzino, portrete aflate la bisericile de la Sinaia, Filipești de Pădure, Mărgineni, Tirgoșor, Cotroceni (București), Rm. Sărat, Hurezi; după opinia autorului ele au fost pictate între 1679 și 1716, odată cu apogeul puterii politice a Cantacuzinilor în Țara Românească.

O contribuție la iconografia istorică moldovenească: portretul lui Miron Barnovschi (MARINA SZABADOS)

Comunicarea cuprinde interpretarea hrisovului emis la 1627 de cancelaria din Iași a lui Miron Barnovschi (document aflat în patrimoniul Muzeului județean Suceava), referitor la înzestrarea mănăstirii „Uspenia” din Tîrgul Iașilor și închinarea ei unei biserici din Ierusalim. Documentul, frumos împodobit, prezintă o importanță deosebită datorită mai ales a portretului votiv, singurul păstrat, care-l înfățișează pe domnitor.

Gravură de carte și sculptură funerară în Transilvania epocii Reformei (RĂZVAN THEODOR-RESCU)

O incursiune în civilizația Transilvaniei din vremea Reformei, cu relevarea legăturii faptelor de artă și cultură cu contextul social al

vremii. Autorul arată că artiștii italieni au făcut ca centrele noastre transilvănene să se alimenteze din climatul artistic european; arta medaliilor, ilustrația de carte, arta sculpturală aulică reprezintă o adaptare fidelă, în secolul al XVI-lea, a prototipurilor răspândite în spațiul Apusului. Este perioada în care, susține autorul, în Transilvania se înregistrează o stare de spirit favorabilă difuzării ideilor, a circulației cărții, a dezvoltării gravurii.

Tradiția de la Nicula și câteva exemple din imagineria istorică românească prezentate în colecțiile Albertinei (MARICA GRIGORESCU)

Gravura văzută ca artă dar și ca document prin exemplele de gravuri pe care autoarea le pune în circulația științifică. Este vorba de gravuri realizate de artiști din familia Mansfeld, aflate în colecția din Murgești, jud. Mureș (copia gravată a icoanei de la Nicula) și în colecția Muzeului Albertina din Viena; acestea din urmă înfățișează portretele baronului Brukenthal și domnitorului Alexandru Ipsilanti sau dublul portret al lui Horia și Cloșca.

Cîtor, artist, imagine în epoca lui Matei Basarab (OANA IANCOVESCU)

Sînt reliefele activității de cîtor a mitropolitului Ștefan, receptivitatea politică ce a dus în Țara Românească la marcarea epocii lui Matei Basarab ca o epocă de eferescență a artelor și culturii.

Iconografie istorică înedită a relațiilor româno-polone (sec. XVI–XVII). (CONSTANTIN REZACHEVICI)

Autorul insistă asupra influențelor și legăturilor reciproce în evul mediu între polonezi și moldoveni, așa cum o dovedește iconografia de epocă înfățișînd: costumul husarilor polonezi ale cărui elemente au influențat moda vestimentară a Moldovei secolului al XVI-lea; echipamentul militar moldovenesc cu transferul de motive spre costumul polonez în aceeași perioadă; costumul călărimii polonezilor în secolul al XVII-lea și echipamentele de panțiri.

Metamorfoza unui fals din „Călătoriile” lui Aubry de La Motraye (MARIN BUCUR)

Comentînd imaginile preluate de La Motraye din albumul lui Van Moor (înfățișînd figuri valahe), autorul atrage atenția asupra necesității unei cercetări serioase și circumspecte în identificarea unor ilustrații, gravuri etc., deoarece ele pot conduce la falsuri.

Anistorismul simbolului și istoria artei. Pere-nitatea unui motiv arhaic în evoluția artei românești (RADU BERCEA)

O altă abordare a studiului de artă și istorie ținînd de plastica vizuală; autorul identifică vasul ceramic cu trupul uman, pornind în argumentarea ideilor de la simbolismul indian și oprindu-se la reprezentările antropomorfe atît de frecvente în culturile neolitice de la noi și chiar la unele exemple din arta populară și din creația plastică contemporană românească.

Istorie și nostalgie romantică; veduta transilvăniană din secolul al XIX-lea (MARIUS TĂTARU)

După ce a arătat că gîndirea romantică a stimulat și deschis problema peisajului în artă, a abordării naturii din lăuntru ei, cu slujirea interesului omului pentru spectacolul naturii, autorul a relevat că Transilvania a reprezentat cadrul razei de acțiune a vedutismului, a creatorilor de vedute și a izvoarelor de inspirație. **Nostalgiea originilor: imagine și simbol (OCTAVIAN BARBOSA)**

Existența nostalgiei originilor și a unui prestigiu al lor reprezintă o idee majoră în cultura noastră căreia autorul îi acordă o importanță covârșitoare, generînd teme benefice în constelația artelor, opera de artă oferind, odată cu desfășurarea conceptuală a datelor, posibilitatea explicării nostalgiei originilor, a îndepărtării ideilor care le negau dar și a apropierii de înțelesurile ei nobile.

Imaginea-document și evoluția gustului artistic la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea în România (AMELIA PAVEL)

Pornind de la explicarea noțiunii de imagine-document, studiul se axează pe problemele interferenței între artă și istorie care provine din istorism, cu accente pe problema evoluției gustului artistic condiționat de căutarea adevărului și deci de cercetarea izvoarelor.

Istoria ca experiment: prospectarea tradiției în unele poezii plastice românești contemporane (MAGDA CĂRNECI)

Comunicarea cuprinde în principal orientări curente în vizualizarea temei istorice, cu exemplificări de lucrări de artă plastică contemporană în care sînt simbolizate momente sau figuri din istoria poporului nostru.

ELISABETA ANCUȚA — RUȘINARU

SLATINA — TRADIȚII DE CONSTRUCȚIE URBANĂ

Sub impulsurile energice ale industrializării, marea majoritate a orașelor țării s-a văzut supusă unor presiuni fizice și demografice nu numai ample, dar și deosebit de dinamice. Așa se explică de ce, mai ales după intrarea în vigoare a Legii sistematizării în 1974, numeroase localități urbane au renunțat la părți mai întinse sau mai restrînse din fondul construit tradițional, care, astăzi, în contextul reconsiderării istoriei și al difuzării aproape nelimitate a construcțiilor noi, capătă valențe inedite. Excepții sînt puține, între ele putîndu-se număra și Slatina cu mănunchiul ei de străzi comerciale tradiționale, înconjurat de zonele cu case vechi risipite echilibrat în grădinile abundent plantate. Aflîndu-se printre orașele care mai păstrează alcătuirea urbanistică tipică veacurilor trecute, Slatina a început să preocupe pe istorici și criticii de artă, pe arhitecți restauratori și pe studiosii vechii civilizații urbane de la sud și est de Carpați.

Un moment nu lipsit de semnificație în această reabilitare culturală a zonei istorice a orașului de pe Olt l-a constituit organizarea simultană, în cadrul Festivalului național „Cîntarea României”, a două manifestări expoziționale. Vernisate în aceeași zi (10 septembrie 1982) ele au avut ca temă pe de o parte, sculptura monumentală orășenească (retrospectiva plasticiei Teodora Kițulescu), pe de alta, arhitectura orașului vechi, fundal al actului artistic

(inițiativa studentului arhitect Florin Neagoe). Intitulată „Tradiții de construcție urbană la Slatina”, această din urmă expoziție, deschisă în sala „ARTIS”, s-a înscris pe linia manifestărilor inițiate la Institutul de arhitectură din București în iulie 1982, manifestări care se cer continuate și în alte orașe depozitare ale unor valori orășenești tradiționale.

Rostul esențial al acestor manifestări (expoziții, mese rotunde, vizionări de filme și diapozitive) constă în a cerceta, a evidenția și a impune edililor, locuitorilor și turiștilor valorile de necontestat ascunse în vechile formațiuni urbane din țara noastră. Dincolo de durabilitatea materiei din care au fost plămădite, ele rămîn o transpunere plastică a unei viziuni specifice asupra Cosmosului și a organizării sociale a propriei colectivități, în relație cu existența comunităților învecinate. Localizarea geografică a României și, în cazul de față, a Slatinei, explică prezența în construcția urbană a efectelor (evidente ori voalate) a tuturor vectorilor culturali care s-au încrucișat în această parte a Europei. Deschiderea spre orient și revelațiile arhitecturii eclectice au determinat o rezultantă particulară în cuprinsul Slatinei: locuințe negustorești cu geamlie și portal suprainălțat, case de țirgoveți ascunse în adîncurile grădinilor, chioșcuri, pergole sau umbrare, toate transpărînd dintr-o existență îndepărtată, s-au ordonat aici într-o tipologie

cu o mare forță de seducție și impresiune.

Tochmai pe această capacitate de impresiune s-au bazat organizatorii expoziției „Tradiții de construcție urbană la Slatina” care a întruchipat un *traseu imaginar prin spațiile construite și neconstruite ale unei localități, incursiune afectivă în zona veche a municipiului Slatina*. S-au folosit, la realizarea acestui cadru, fotografii, schițe, publicații, documente, inscripții de pe construcții, obiecte de mobilier interior și urban, lucrări de artă plastică. În prima încăpere — echivalînd cu spațiul dinaintea caselor — citeva ilustrate de epocă, Istoria orașului (G. Poboran, 1908), un album foto (1906), un plan de sistematizare (1912) oferă imaginea Slatinei înainte și după 1900. Imaginea este completată cu desfășurări ale unor străzi comerciale, fragmente ceramice, firma „La globul de aur”, picturi și linogravuri (L. D. Bălăcescu, T. Kițulescu, C. Tipoiu, D. Morărescu) etc.

Un pendul al scourgerii timpurilor marchează trecerea la cea de-a doua încăpere „care s-a dorit refăcută după tipicul unui interior de locuință *fin du siècle*”. Apar accese monumentale sau simple ganguri, pridvorul cu geamlie și scară balansată, stucaturi, în timp ce într-un plic imaginar sînt strînse informații despre o proprietate din „culoarea de galben”: acte de vînzare-cumpărare, ipoteci, testamente (1874–1889). Sînt prezentate elemente de in-

terior din case mai importante (Lipatti, Kițulescu, Tașcu) ori mai modeste, cu vechi detalii de construcție (scări, obloane etc.), cu referiri, uneori critice, la starea actuală și folosirea inadecvată a beciurilor, curților și chiar a clădirilor tradiționale.

Expoziția „Tradiții de construcție urbană la Slatina” a presupus mai mult decît o însumare de informații reci și exacte; reinviind, printre altele, pe un spațiu restrîns, ceva din atmosfera alambicată și subtilă a pragului de secol, manifestarea a subliniat odată mai mult

adevărul citatului ce patrona intrarea: „*Avem un trecut glorios care reprezintă cea mai valoroasă moștenire a poporului nostru*”.

PETER DERER
MARIUS CĂLINESU

PRIMA SINTEZĂ A ISTORIEI ARTELOR ROMÂNEȘTI

În istoriografia de artă din țara noastră, anul 1982 a consemnat un remarcabil eveniment editorial: apariția primei sinteze care prezintă evoluția integrală a artelor românești de la origini și pînă în zilele noastre. Este vorba de monumentală lucrare „Arta românească”, alcătuită din două volume distincte, cu o bogată ilustrație alb-negru și color, avînd laolaltă aproape o mie de pagini. Primul volum, semnat de cunoscutul istoric de artă Vasile Drăguț, cercetător de bază al perioadelor vechi și medievale îndeosebi, dar aproape în egală măsură și al epocii moderne și contemporane, se ocupă de evoluția creației artistice din țara noastră de la primele ei manifestări pînă în preajma anului 1800. Cel de-al doilea volum, semnat de Vasile Florea, istoric și critic de artă, are drept obiect viața artistică din secolele XIX și XX.

Însemnătatea realizării unei asemenea sinteze este subliniată de necesitatea ei în planul urgențelor culturale în bibliografia românească de specialitate, atît de interes național cît și internațional. Dacă în alte domenii umaniste ca istoria sau literatura națională au fost redactate ample tratate sau alte diverse volume de sinteză generală, în istoriografia de artă, deși s-au făcut substanțiale progrese în ultimele decenii, nu s-au publicat pînă la această lucrare decît sute de studii analitice, monografice și sinteze parțiale pentru anumite perioade și epoci sau pentru unii artiști.

Este drept, s-au făcut și unele încercări de sinteze încă de acum peste o jumătate de veac, de pildă, aceea *L'art roumain ancien* (Paris, 1922), semnată de N. Iorga și Gh. Balș, în care erau cuprinse aproape în exclusivitate operele și monumentele din Țara Românească și Moldova, urmată și continuată, într-un fel, de cartea lui G. Oprescu *L'art roumain de 1800 à nos jours* (Malmö, Suedia, 1935), scrise în mod evident în scopul cunoașterii artelor românești peste hotare.

Dar, abia după 1950, cînd se formează colective de cercetători la Institutul de istoria artei al Academiei, se pregătesc noi sinteze pornite pe o bază documentară lărgită an de an. Astfel, au apărut, sub egida Academiei, „*Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.*” (vol. I, perioada sec. XIV—XVIII, și vol. II, sec. XIX) iar apoi *Istoria artei feudale din țările române*, un volum cu o bogată informație referitoare la secolele XI—XVI, semnată de Virgil Vătășanu. Peste un deceniu, același colectiv de la Institutul de istoria artei a mai publicat, la aceeași editură, două volume din istoria artelor plastice, de tip tratat, cuprinzînd doar perioadele pînă la începutul secolului al XIX-lea, următoarele trei volume rămînînd încă nefinalizate.

În afara volumelor de tip tratat de istoria artelor, s-au mai realizat și o serie de sinteze pe mari epoci (*Arta preistorică, Un mileniu la Dunărea de Jos*), altele pe genuri sau stiluri (*Pictura românească, Arta gotică în România*) precum și unele importante monografii de artiști (Aman, Grigorescu, Andreescu).

Toate aceste studii monografice sau de sinteză nu reușesc însă să acopere nici întregul spațiu cronologic și nici pe cel geografic național, cum arată Vasile Drăguț. Ba, mai mult chiar, fiind editate în tiraje restrînses și doar puține fiind traduse în limbi de circulație mondială, n-au reușit să satisfacă nici cerințele interne ale unui public mereu mai însetat de cultură și nici să facă o mai largă difuzare a

datelor despre valoarea artelor românești peste hotare.

De aceea, o asemenea sinteză era atît de mult așteptată și se impunea ca o necesitate firească în istoriografia românească de artă, care a atins în ultimele decenii maturitatea deplină pentru realizarea ei. Fiind prima încercare de cuprindere a evoluției generale a artelor pe teritoriul României de la origini și pînă în prezent, această lucrare de asemenea proporții „*și asumă riscurile unui debut*” — cum mărturisesc autorii — dar, neîndoindu-ne, constituie un pas sigur și necesar în perspectiva realizării altor sinteze care să pună în valoare la cote mereu mai înalte bogatul nostru tezaur artistic național.

Recurgînd la o vastă bibliografie și folosînd o experiență de cercetare unică, autorul primului volum, Vasile Drăguț, reușește să prezinte un număr mare de opere și monumente de pe întregul cuprins al țării, în evoluția lor istorică și stilistică, acoperînd cronologic toate perioadele din epoca preistorică și pînă în jurul lui 1800.

În ceea ce privește sistematizarea materialului, deși „*a ridicat reale dificultăți*” — cum recunoaște însuși autorul — considerăm că el a reușit să-l grupeze pe capitole bine definite și judicios dozate, urmărînd să evidențieze caracterele și ideile fundamentale care se transmit de la perioadă la perioadă, punînd în lumină vitalitatea și permanența tradiției. Una dintre ideile de bază care l-a călăuzit pe autor este stabilirea raportului dintre existența istorică a poporului nostru și activitatea sa cultural-artistică, „*ca expresie a condițiilor de viață și a aspirațiilor sale*”. În acest scop, Vasile Drăguț a considerat necesar să se folosească de informațiile din domeniul etnografiei și chiar din domeniile literaturii și muzicii, iar pentru perioadele mai vechi a apelat la materialele arheologice furnizate de cercetările ultimilor ani. Recurgînd la această bogată și diversă informație, ce oferă date atît de pe teritoriul țării cît și de pe o arie mai largă a civilizațiilor vecine, de pildă relațiile artistice cu Bizanțul și zona balcanică, autorul ajunge la înțelegerea procesului de neînteruptă continuitate, a modului de a concepe raportul dintre formă și mediu și a specificului de spiritualitate autohtonă. Și, spre deosebire de alte lucrări mai vechi care tratează separat arta celor trei provincii românești, în această lucrare toate manifestările artistice sînt urmărite pe întreg cuprinsul spațiului geografic al țării, subliniînd cu argumente convingătoare caracterul unitar al culturii și artei noastre vechi. Am putea spune că unitatea de limbă, evocată de cronicarii și cărturarii noștri de-a lungul veacurilor ca argument fundamental al existenței noastre istorice, este dovedită cu o mare forță de expresie și de unitate manifestărilor noastre cultural-artistice, arta constituînd, de asemenea, unul dintre suporturile morale și spirituale care au contribuit la statornicirea climatului specific în formarea conștiinței naționale.

Și, avînd în atenție evidențierea fondului de unitate a culturii și artei noastre vechi, ținînd seama de confluentele spirituale dintre cele trei țări românești, Vasile Drăguț nu neglijează nici realizările de artă ale naționalităților conlocuitoare — la maghiari, germani, și alții. Dempotrivă, autorul acordă prețuirea necesară artei conaționalilor, arătînd că neîncetatele schimbări interne și externe dovedesc capacitatea de asimilare cultural-artistică a

poporului nostru care a știut să aclimatizeze curentele stilistice străine, să absoarbă diverse inovații artistice din centrele de cultură din Europa de răsărit și apoi din apus, incluzîndu-le într-o sinteză originală specifică.

În ansamblu, Vasile Drăguț reușește să prezinte evoluția artelor vechi pe teritoriul patriei noastre, acordînd fiecărei epoci ponderea respectivă într-un dozaj bine echilibrat și urmărînd, cu ochiul specialistului cu o bogată experiență, procesul dezvoltării noastre spirituale, demonstrînd „*că pe harta țării nu există pește alb pentru creația artistică*”. Cînd ne referim la bogata lui experiență, nu o spunem gîndindu-ne doar la autorul unor importante volume pe diverse teme de istoria artei românești ci și la cercetătorul care a parcurs cu piciorul în lung și în lat țara, care a studiat la fața locului fiecare monument în parte, fără să-i scape aproape nimic din ceea ce înseamnă vestigii, monumente și opere de artă de pe teritoriul românesc. Este o admirabilă experiență a istoricului de artă care și-a verificat neîncetat tezele teoretice cu cercetarea practică la obiect, hrînindu-și ochiul cu emoțiile de neînlocuit ale contactului nemijlocit cu opera.

Cel de-al doilea volum al acestei lucrări a pus probleme deosebit de complexe, mult mai dificile decît s-ar părea la prima vedere, autorului acestuia, Vasile Florea. Bibliografia referitoare la artele secolelor XIX și XX, deși beneficiază de studii importante și chiar de unele sinteze datorate lui G. Oprescu și elevilor săi, are însă și goluri importante în ceea ce privește arhitectura, artele decorative, ca și referitor la diversele centre locale, rămînînd încă prea puțin cercetate unele genuri artistice. În studiile lui G. Oprescu și ale urmașilor săi s-a pus accent îndeosebi pe cercetarea picturii și graficii din secolul al XIX-lea, realizîndu-se pe lîngă unele sinteze, și importante monografii dedicate lui Aman, Grigorescu și Andreescu, ca și pentru pictorii pașoptiști, fără a acoperi însă întreaga problematică a artelor acestui secol.

Desigur, cercetările din ultimele decenii au reușit să împlinească o parte din aceste goluri, remarcîndu-se studiile unor tineri cercetători din București, Cluj-Napoca și chiar din Iași, Sibiu, Galați, Craiova sau Constanța. În asemenea centre locale, unde s-au dezvoltat vechile muzee ori s-au înființat noi instituții muzeale, în unele cazuri cu fonduri artistice importante, avînd în atenție și artiștii de valoare locală, cercetările începute pun în evidență și meritele unor artiști mai mărungi care au contribuit și contribuie la îmbogățirea și nuanțarea vieții artistice din țara noastră.

Dar, privită în ansamblu, bibliografia de artă referitoare la secolele XIX și XX are încă multe neîmpliniri, nu numai în ceea ce privește arhitectura, artele decorative și aplicate, ci și în ceea ce privește studiul evoluției stilistice a școlii noastre moderne și contemporane.

Dacă pentru pictura și grafica secolului trecut s-au realizat unele studii monografice temeinice și chiar sinteze utile, în schimb, pentru arta secolului al XX-lea, cu excepția lui Ștefan Luchian, Constantin Brîncuși și într-o anumită măsură Dimitrie Paciurea, Camil Ressu, mari artiști ca Gheorghe Petrașcu și Theodor Pallady ca și întreaga strălucită generație a pictorilor și sculptorilor interbelici, n-au beneficiat de cercetări sistematice și de studii monografice substanțiale.

Rămînînd datorii față de acești importanți artiști în ceea ce privește studiul științific